

MURÁŇ.

Psáno roku 1897.

Pro českého turistu je Muráň dvojnásob zajímavý. Krásné, horské zákoutí v slovenské krajině vábí samo sebou, a pak bývalo naše, po léta naše. Kdys, ovšem už tuze dávno, rozléhalo se v horské té tvrzi české velení i zbožné zpěvy, kdy tu bradatí naši bojovníci přijímali pod obojí. Tenkrát naši tu i dál Slovenskem vládli a „na dolní zemi“ i na Budínském hradě se jich báli.

V Čechách dobře znali Muráňský hrad, ano i zpívali o něm. Byla o něm píseň stará, z té však dochovala se jen náhodou začáteční slova: „Na Muráňském zámku“.

Z Tisovce, národně uvědomělého Tisovce pod Hradovou, kde nás tak přátelsky přijali a pohostili, vydali jsme se na Muráň.

Jedeme na otevřeném voze, spřežení bystrých koní čile kluše slušnou silnicí mezi vrchy a horami. Ty na pravo nad 500 m., ty na levo nad sedm, nad devět, nad tisíc metrů vysoké. Pásmo začíná u samého Tisovce Ceremošná (745 m.), k ní řadí se Šajba (1075 m.), Sarkanica (1162) a j. Spadají příkrými stráněmi a všude po nich v pravo, v levo les, většinou bukový.

Tu ještě divoká kočka a rys jsou doma, medvěd není vzácným hostem a na diviaky (kance) lov i na jeleny bývá výdatný. A vody všude dost, potoků a mocných pramenů. Tu jeden skoro u cesty, asi hodinu před Muráni. Potok se z něho hrne do pobočního

úvalu lukami k Muráňské Lehotě na jih od Muráně. U toho pramene „vyvěračky“ sešla se, jak pověst vypravuje, krásná Marie Sechy, „Muráňská Venuše“, s Františkem Vešelínem.

O Muráni celou cestu ani vidu, až kus za tím pramenem, když silnice se vyvinula na návrší, otevře se náhle překvapující divadlo. —

Pod námi dolina, v ní ves Muráň, nad tou ohromná vápencová skála Cigánka (938 m.) na konci horského hřbetu, na němž za Cigánkou skrývá se Muráň hrad; a kolem něho hory, na sz. přes 1000, na východ přes 800 m. vysoké, a všude po nich, po jejích stráních a úbočích temný plášť ohromných lesů.

Ze vsi jdeme vzhůru k Muráni do úbočí pěšinou, kterouž se dostaneme na vozovou cestu, vedoucí ve stráni až k myslivně, skoro pod samý hrad. A pořád chladem, lesem, krásným, bukovým lesem. Úpatí strmé stráně nelze pro něj ovšem dohlédnouti. Za to místem vyhlížíme do protilehlé stráně, mezi stromy do jejího modrozelená, stlumeného, jako zamženého, a je nám, jako bychom se dívali do nějakého jezera. —

U osamělé myslivny odbočí od cesty stezka pod strmé skály, na nichž vysoko poprvé uvidíme hrad, zbytky Muráňských hradeb. Pustou branou vcházíme na nevelkou prostoru, odkudž vede druhá, mocná brána mezi baštami do vlastního hradu. Nyní je všečen zpustlý. Nikde střechy, nikde ani jediné místnosti zachovalé (vyjma stavení nověji zřízené), všude jen holé zdi. Orientovat se o rozloze hradu samého je velice nesnadno.

Ale jak je bídný a sešlý, přece vnutí každému pomyšlení, jak byl velký a mocný. Nikde té stěsnanosti menších hradů; vše ve velkých rozměrech, všude

dost prostory a prostranství. Nyní jsou ovšem zarostlé stromy, křovím a nejvíce travou.

Tu, kde se hájili naši Husité proti vojsku Matiaše Korvína, kde loupeživý Bašo vládl a kořist svou sháněl, kde „Muráňská Venuše“ se po dvě léta hrdinsky bránila císařskému vojsku, pusto, prázdno a tiicho. Leda že sem vyženou stádo krav. Pro ty také zřídili tu tam, kde hradba se sřítíla, zábradlí, aby snad nesletěly se skály břechtanem zarostlé dolů do brozných propastí.

Srázy ty a propasti byly nejjistější ochranou rozlehlého hradu. Rozhled, stojíme-li nad nimi, otvírá se veliký a krásný. Oč byl větší a nádhernější před časy s výstupků paláce a s cimbuří veliké věže hradské kol do kola po lesních všech spoustách, do zelena všech odstínů, na pásma hor a vrchů, tmavá v popředí, blednoucí do dálky až v šedo mlhavých obrysů! — —

K západu přes úzké údolí, jímž potůček se vine, prorážejí skalní stěny v zelenou; pod východním svahem také potok v oužlabi, kterýmž stoupá silnice k Hronskému údolí, a k jihovýchodu utěšený pohled do údolí Revúckého, kterým od Jelšavy vede dráha až pod Muráň.

Dnes je spojení s osamělým hradem dosti pohodlné, ale za starších dob! Jaká tu divočina, a jaký tu přece kypěl život! Hlučnější nežli dnes. Kdo Muráň v té orlí výši na skalách zbudoval, není jisto. Bartolomaeides, spisovatel československý (psal česky, latinsky, německy [1754—1825]), myslí, že Češi, Husité. Není to pravdě nepodobno. Ale jistě tu za časů Jiskrových vládli. Když se pak slavný bojovník a kapitán horní země smířil s Matiašem Korvínem, přešel Muráňský hrad v majetek uherského krále.

V 16. stol. zle tu řádl Matěj Bašo Čoltovský, jenž „zjednav sobě Rusňáků a polských zbojníků“, ale také Rumunů mnoho, páchal široko daleko, až i v Polsku i Slezsku strašlivé loupeže. Konečně jej na Muráni sevřel hrabě Mikuláš Salm. Obléhání bylo nesmírně obtížné. A jen zrada rozhodla. Rusíni a Rumuni smluvili se s císařským hejtmanem a Muráň padl v jeho moc. Bašo sice uprchl, ale v Telgartských lesích zradil jej ovčák, u něhož hledal ochrany, a vydal jej Salmovi; ten pak jej dal s jeho dvěma bratřími a se čtrnácti věrnými na Muráni zajatými veřejně popravit (1549). Po té vládli na Muráni různí kapitáni.

Počátkem 17. stol. nabyt Muráně Jiří Sechy. Dcera jeho Marie, ovdovělá Bethlenová, žila na Muráni u švagra a sestry. Ovdověla záhy, ale záhy našla ženicha. Tam u té studánky poblíž Tisovské silnice sešla se, mladá ještě a krásná, s Frant. Vešelínem, mocným magnátem. Je to romantická historie, jak se seznámili, „jak ji prv zamiloval, než ji uzřel“ i jak o té schůzce se o Muráň smluvili. Po mnohých přípravách vydala jej Marie Sechy v noci zrádně svému ženichu, jenž byl oddán Ferdinandu III., kdežto vladař Muráňský, švagr Mariin, Illyéshazy, držel s Rákcem (1646).

Ale Vešelín pak sám odpadl od krále a smluvil se Zrínským, Nadasdym a s jinými spiknutí, zemřel však dřív, nežli propuklo. Na Muráni, kdež jej pochovali, zůstala jeho vdova Marie, a hájila pak hradu, když jej oblehl císařský generál, Karel vév. Lotrinský. Dvě léta vydržela v statečné obraně, až se poddala v úmluvu. Ale odvezli ji jako zajatou do Vídně a tam skonala za nedlouho ve vězení. —

Muráňský hrad od té doby scházel. Na čas odtud císařské vypudil Emerich Tököly, ale po porážce

Turků u Vídně dostával hrad opět císařské kapitány. R. 1702 vyhořel, nicméně nesešel úplně. František II. Rákoczy měl tu ještě svou posádku; než hrad opanovali zase císařští, když generál Heister sedmihradského knížete porazil.

Muráň dostal za odměnu Štěpán Kohary, vždy věrný vládě vídeňské, jenž nechtěl sloužit „Tót királyt“, „slovenskému králi“ (rozuměj E. Tökölovi). Rod Koharovců vládl tu až do r. 1826, po něm nabyl Muráňského panství s Koharovci po přeslici spřízněný kníže Sasko-Koburgský.

Za Koharovců Muráň zpustl. Sic pořád ještě byla na něm posádka, ale malá a samých jen vysloužilců. Konečně hrad sám je vyhnal. Začal se na ně sypati. A teď je pustý. Památek historických nikde. V letech třicátých byl tu ještě neúplný nápis latinský na kameni, dnes ho není. Koncem minulého století našli v kryptě sešlé kaple čtyři kovové rakve s nápisy. V jedné z nich odpočíval Fr. Vešelín, manžel Marie Sechy. Rakve prodány, a kosti — ty už neměly žádnou moc —

Sedíme na konci v tichých rozvalinách, na širém trávníku. Stíny stromů i starých zdí na něm tiše spočívají v zátopě zlatého světla; všechno je jím zalito, lesy ve stráních proti nám, skály a srázy pod námi, i hory v dáli. Krásný kraj, ó, krásný kraj, ale nesvobodný —

Vatra vzplanula. Je příjemna i v tom slunci po namáhavém stoupání, jež mnoho potu vyžádalo. Náš vůdce i hostitel, rozmilý doktor Daxner, ji rozdělal. Nemáme berana, abychom si mohli upravit „zbojnickou“ nebo, jak na Revúci říkají, „živáňskou“ pečení, ale máme přece pečení. Náš hostitel nabodl na prut kus výborného, tisovského sýra, opíká ho, zajídáme chlebem, zapijíme vínem.

Tak tu spokojeně, blaženě v tu chvíli sedíme Slováci, Češi.

Kdys tu Češi vládli a se Slováky bratrsky vítězně bojovali proti těm tam „na dolní zemi“.

Poznáte jejich sveřepou sílu i tady pod Murání a všude kolem po krásném Slovensku v nátěru maďarském, v úřadě, ve škole, ve veřejném životě, všude.

A my? My dnes Slovenska a Slováků ani dobře neznáme, protože se jich málo všímáme. K jejich škodě. ale k naší také a nemalé — —